

RAZLIKE U SOCIOMETRIJSKOM POLOŽAJU UČENIKA USPORENOG KOGNITIVNOG RAZVOJA I UČENIKA BEZ TEŠKOĆA U RAZVOJU S OBTIROM NA POLAŽENJE RAZREDA I SPOL UČENIKA¹

Zrinjka Stančić

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

Originalni znanstveni članak

UDK: 376.4

Prispjelo: 5. 12. 1988.

SAŽETAK

Cilj ovog ispitivanja bio je da se utvrdi postoje li razlike u sociometrijskom položaju učenika usporenog kognitivnog razvoja i učenika bez teškoća u razvoju s obzirom na polaženje razreda (I. i II. u odnosu prema III. razredu) te spol učenika.

Na temelju izvršene univarijatne analize varijance na uzorku učenika bez teškoća u razvoju zapaža se poboljšanje u sociometrijskom položaju od I. i II. prema III. razredu (osim u indeksu vodstva (L) na temelju transverzalne analize), dok poboljšanje u sociometrijskom položaju nije potvrđeno kod učenika usporenog kognitivnog razvoja.

Sociometrijski položaj djevojčica usporenog kognitivnog razvoja djelomično je bolji od tog položaja u dječaka u finalnom ispitivanju, dok je ta razlika u korist djevojčica potpuno i jasno izražena u učenika bez teškoća u razvoju kako u inicijalnom tako i u finalnom ispitivanju.

1. UVOD

Sociometrijski položaj učenika usporenog kognitivnog razvoja može biti važan pokazatelj uspjeha uključivanja u redovni sistem odgoja i obrazovanja. Integracija ne predstavlja i ne smije predstavljati samo fizički smještaj budući da kao takva donosi više štete nego koristi kako učenicima s teškoćama u razvoju, tako i ostalim učenicima. Uspješna integracija treba dovesti do toga da se učenici usporenog kognitivnog razvoja u redovnim odjeljenjima osjećaju dobro te da ih ostali učenici pretežno stvarno prihvaćaju.

1.1. Razredni kolektiv kao značajna formalna struktura i agens socijalizacije

S polaskom u školu mijenja se uloga i

status djeteta zato što pred njegovim ponašanjem stoje novi zahtjevi i očekivanja. Krug osoba s kojima dijete dolazi u dodir naglo se širi. Utjecaj škole odnosno razrednog kolektiva na djetetovu osobnost veoma je složen upravo zbog novih, često jasnih ciljeva koje postavljaju nastavnici, obitelji i vršnjaci. Razredno odjeljenje kao relativno velik kolektiv za razliku od uskog obiteljskog kruga predstavlja značajnu promjenu za dijete jer se smanjuje mogućnost za jednostavnu i laku dominaciju koja je eventualno bila moguća u obiteljskom krugu. Iako postoje mnogi čimbenici koji djeluju na položaj djeteta u razrednom kolektivu, vjerojatno je osnovni element na kojemu se temelji prestiž i status u grupi svladavanje školskih zadataka. Socijalno učenje odvija se vrlo često putem poistovjećivanja s po-

¹ Ovaj rad dio je znanstvenog zadatka Fakulteta za defektologiju u Zagrebu pod nazivom "Evaluacija socijalizacijskih i obrazovnih efekata odgoja, obrazovanja i rehabilitacije djece usporenog kognitivnog razvoja u redovnim osnovnim školama". Voditelj tog zadatka bio je prof. dr. Vladimir Stančić.

jedincima i grupama te putem uloga pri čemu je i nastavnikova ličnost vrlo često privlačan model.

U grupi vršnjaka u razrednom odjeljenju razvija se složena dinamika sa problemima statusa i uloga u međusobnim grupnim odnosima. Primjerenim odnosom i postupcima prema tim oblicima dječje društvenosti, škola može postati snažno sredstvo odgoja i obrazovanja. Uzmemo li u obzir činjenicu da je to dob kad se stječu prva trajnija poznanstva, tada se može potpunije spoznati priroda i značenje utjecaja vršnjaka u razrednom kolektivu na socijalizaciju ličnosti.

Socijalni kontakti s vršnjacima kako u razrednom kolektivu, tako i izvan njega predstavljaju bitan element za usvajanje svjetonazora te pružaju mogućnost da dijele vlastitom aktivnošću stvara (ili ne stvara) određen položaj i prilike (Zvonarević, 1981).

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj je ovog rada da se utvrde razlike u sociometrijskom položaju učenika bez teškoća u razvoju i učenika usporenog kognitivnog razvoja i to s obzirom na polaženje razreda (I. i II. prema III. razredu) te spol učenika u inicijalnom i finalnom ispitivanju. Postavljeni cilj temelji se na razmišljanju da će zajednički duži boravak učenika imati pozitivan učinak i na njihov sociometrijski položaj kao i nekih prijašnjih suprotnih istraživanja u vezi s razlikom s obzirom na spol učenika.

3. METODE RADA

3.1. Uzorak ispitanika

Ispitivanje je provedeno u šk.g. 1983/84. na uzorku učenika usporenog kognitivnog

razvoja smještenih u tri različita modela rada, eksperimentalni (E) i dva kontrolna (K-1 i K-2) te uzorku učenika bez teškoća u razvoju.

Eksperimentalni model (E) tvorili su učenici šest osnovnih škola gradskog područja Slavenskog Broda (N=17, raspon QI od 49 do 77, X=67,1 i SD=8,20). U tom modelu s učenicima je bio organiziran rad koji su uz razredne nastavnike provodili dva specijalno osposobljena defektologa. Taj rad bio je organiziran u trajanju od šest mjeseci s ciljem da se utvrdi postizu li učenici uključeni u taj model bolje socijalizacijske i obrazovne efekte nakon tog razdoblja u usporedbi s učenicima kontrolnih modela.

Kontrolni model (K-1) tvorilo je 17 učenika u devet osnovnih škola od kojih je jedna bila u Slavenskom Brodu a ostale u naseljima u bližoj i daljoj okolici tog grada (raspon QI=od 55 do 76, X=69,1 i SD=6,96). S učenicima tog modela radili su samo redovni razredni nastavnici.

Kontrolni model (K-2) tvorilo je 16 učenika smještenih u sedam osnovnih škola u Osijeku (raspon QI od 59 do 77, X=68,9, SD=4,43). Unutar tog modela s učenicima su radili razredni nastavnici uz savjetodavnu pomoć jednog defektologa.

U svrhe sociometrijskog ispitivanja formiran je uzorak učenika bez teškoća u razvoju tzv. *referencični uzorak* (N=920) a tvorili su ga svi učenici koji su se nalazili u onim odjeljenjima redovnih osnovnih škola u koja su bili uključeni učenici usporenog kognitivnog razvoja.

Podaci o distribuciji učenika usporenog kognitivnog razvoja (UKR) i učenika bez teškoća u razvoju (R) s obzirom na polaženje razreda i spol nalaze se u Tablici 1.

Tablica 1.

Distribucija učenika usporenog kognitivnog razvoja (UKR) i učenika bez teškoća u razvoju (R) s obzirom na polaženje razreda i spol

R	E model		K-1 model		K-2 model	
	UKR	R	UKR	R	UKR	R
RAZREDI						
I. i II.	8	179	10	149	10	174
III.	9	138	7	121	6	159
Ukupno	17	317	17	270	16	333
=====						
SPOL						
MUŠKI	9	168	10	145	8	164
ŽENSKE	8	149	7	125	8	169
Ukupno	17	317	17	270	16	333

3.2. Sociometrijsko ispitivanje

U svrhu utvrđivanja sociometrijskog položaja učenika usporenog kognitivnog razvoja i učenika bez teškoća u razvoju smještenih u 41 razredno odjeljenje u 22 redovne osnovne škole izvršeno je sociometrijsko ispitivanje na temelju klasične metode (Moreno 1962, Lazić, 1954). Upotrijebljena je tehnika imenovanja i ovih sociometrijskih kriterija:

1. S kojim bi učenicima želio sjediti u klupi?
2. S kojim učenicima ne bi želio sjediti u klupi?
3. S kojim bi se učenicima želio igrati u slobodno vrijeme?
4. S kojim se učenicima ne bi želio igrati u slobodno vrijeme?
5. S kojim bi učenicima želio učiti ili ponavljati gradivo?
6. S kojim učenicima ne bi želio učiti ni ponavljati gradivo?

Ispitivanjem su bili obuhvaćeni samo oni učenici koji su bili prisutni u razredu na dan provođenja a bilo je dopušteno da biraju i one svoje drugove i drugarice koji tog

dana nisu bili na nastavi. Broj biranja nije bio ograničen.

Učenicima su bili podijeljeni svežnjici s listom za upisivanje općih podataka i s listovima na kojima su bila upisana pitanja (sociometrijski kriterij) te prostor previden za upisivanje izabраниh odnosno odbijenih učenika. Učenicima je data opća uputa o ispunjavanju listića i detaljnije upute za svako pojedino pitanje pri čemu se ispunjavanje listića moglo nastaviti tek kada su svi učenici odgovorili na prethodno. Radi stvaranja što povoljnije atmosfere te motiviranja učenika da iskreno odgovaraju na postavljeno pitanje, bilo im je obećano da će se o njihovim željama voditi briga te da će odgovori biti dostupni samo razrednim nastavnicima te istraživačima. Budući da je u uzorku učenika prvih razreda kao i učenika usporenog kognitivnog razvoja bilo i onih učenika koji još nisu dovoljno svladali pisanje, nastavnici su sami prema izboru učenika upisivali željena imena. Kako je ispitivanje provedeno na velikom broju odjeljenja osnovnih škola na području Slavonskog Broda i Osijeka, trebalo je voditi ra-

čuna da procedura bude što ujednačenija. Na temelju učeničkih izbora izračunati su sociometrijski indeksi socijalne emotivnosti (EE), indeks vodstva (L), i indeks isključenja (Ex). Sociometrijsko ispitivanje bilo je provedeno u dvije vremenske pozicije u razmaku od šest mjeseci.

3.3. Hipoteze

Hipoteze vezane uz problematiku ovog rada mogu se formirati ovako:

H-1: Sociometrijski položaj učenika usporenog kognitivnog razvoja i učenika bez teškoća u razvoju u III. razredu bolji je nego u I. i II. razredu.

H-2: Sociometrijski položaj djevojčica bolji je od sociometrijskog položaja dječaka u učenika usporenog kognitivnog razvoja i učenika bez teškoća u razvoju.

3.4. Metode obradbe podataka

Na temelju učeničkih izbora i izračunatih sirovih sociometrijskih indeksa izvršena je transformacija u z-vrijednosti budući da je razumno očekivati da će veličine tih indeksa ovisiti o veličini izbora, ali i o broju učenika u odjeljenju. Kako su se odjeljenja u koja su bili smješteni učenici usporenog kognitivnog razvoja po veličini značajno među sobom razlikovali, bilo je potrebno sociometrijske indekse transformirati u takve veličine koje su međusobno usporedive.

Da bi se ispitale razlike u sociometrijskom položaju učenika usporenog kognitivnog razvoja i učenika bez teškoća u razvoju s obzirom na polaganje razreda (I. i II. prema III. razredu) i spol učenika, pored osnovne statistike izvršena je univarijatna analiza varijance za sva tri sociometrijska indeksa. Obradba podataka izvršena je u Sveučilišnom računskom centru SRCE u Zagrebu.

4. REZULTATI I DISKUSIJA

4.1. Sociometrijski položaj učenika usporenog kognitivnog razvoja i učenika bez teškoća u razvoju u funkciji polaganja razreda

Postavljena hipoteza da je sociometrijski položaj učenika usporenog kognitivnog razvoja i učenika bez teškoća u razvoju bolji u III. razredu nego u I. i II. razredu, temelji se na razmišljanju da će bolje međusobno poznavanje i povećana razina socijalnog razvoja imati pozitivan učinak i na njihov sociometrijski položaj. To bi trebalo vrijediti kako za učenike bez teškoće u razvoju, tako i za učenike usporenog kognitivnog razvoja, što bi, posebno kad se radi o učenicima usporenog kognitivnog razvoja, značilo da, iako je njihov sociometrijski položaj u početku smještaja u odjeljenja redovne osnovne škole slabiji, on bi se s vremenom poboljšao. Postavljena hipoteza temelji se i na nalazu da su negativne socijalne reakcije češće u mladih učenika što je posljedica njihove veće spontanosti u izražaju ali i veće egocentričnosti. Ta se egocentričnost s vremenom boravka u socijalnoj sredini kao što je razredni kolektiv ublažava (Smiljanić – Čolanović, 1954) na temelju čega bi se mogao poboljšati i sociometrijski položaj učenika u III. razredu u odnosu prema istom položaju u I. i II. razredu osnovnih škola.

Zbog kratkoće eksperimentalnog rada u trajanju od šest mjeseci nije bilo moguće provjeru hipoteze izvršiti longitudinalnom metodom, dakle praćenjem istih učenika tijekom duljeg vremenskog razdoblja, već primjenom transverzalne metode, što znači ispitivanjem sociometrijskog položaja učenika smještenih u različite razrede. Zbog vrlo malog broja učenika u I. razredu ti su učenici bili povezani u jednu skupinu s

Tablica 2.

Podaci univarijatne analize varijance za sociometrijske indekse EE, L i EX za UKR učenika u I. i II. prema III. razredu osnovne škole u inicijalnoj poziciji

Sociometr. indeksi	X UKR učenika u I. i II. razredu odnosno III. razredu		Univarijatni F omjeri	Razina značajnosti Q
	X_{I-II}	X_{III}		
EE	-1,13	-0,38	0,48	0,492
L	-1,20	-0,94	0,06	0,800
EX	7,15	5,02	0,97	0,329

F omjer značajan uz $P = 0,05$

Tablica 3.

Podaci univarijatne analize varijance za sociometrijske indekse EE, L i EX za UKR učenika u I. i II. prema III. razredu osnovne škole u finalnoj poziciji

Sociometr. indeksi	X UKR učenika u I. i II. odnosno III. razredu		Univarijatni F omjeri	Razina značajnosti Q
	X_{I-II}	X_{III}		
EE	-1,65	-0,77	0,59	0,447
L	-2,26	-1,24	1,20	0,281
EX	7,58	6,06	0,52	0,478

F omjer značajan uz $P = 0,05$

Tablica 4.

Podaci univarijatne analize varijance za sociometrijske indekse EE, L i EX za UKR učenika bez teškoća u razvoju (R-I) u I. i II. prema III. razredu osnovne škole u inicijalnoj poziciji

Sociometr. indeksi	X R-I učenika u I. i II. odnosno III. razredu		Univarijatni F omjeri	Razina značajnosti Q
	X_{I-II}	X_{III}		
EE	-0,33	0,61	8,90	0,003
L	-0,01	-0,32	1,72	0,190
EX	-0,34	-0,99	4,41	0,036

F omjer značajan uz $P = 0,05$

Tablica 5

Podaci univarijatne analize varijance za sociometrijske indekse EE, L i EX za UKR učenike bez teškoća u razvoju (R-I uzorak), u I. i II. prema III. razredu osnovne škole u inicijalnoj poziciji

Sociometr. indeksi	X R-I učenika u I. i II. razredu odnosno III. razredu		Univarijatni F omjeri	Razina značajnosti Q
	X_{I-II}	X_{III}		
EE	-0,02	0,23	1,07	0,000
L	0,35	0,07	1,49	0,222
EX	-0,32	-1,85	29,56	0,000

F omjer značajan uz $P = 0,05$

učenicima II. razreda. Doduše, usporedbom podataka sociometrijskog položaja učenika bez teškoća u razvoju u I. i II. s onima u III. razredu u inicijalnom i finalnom ispitivanju dobivamo neke podatke na temelju longitudinalnog praćenja sociometrijskog položaja od početka do kraja školske godine.

Podaci u tablicama 2, 3, 4. i 5. pokazuju da je hipoteza H-1 potvrđena u pogledu učenika bez teškoća u razvoju za indekse EE i Ex i u inicijalnoj i u finalnoj poziciji, ali nije potvrđena za indeks L (vidi tablice 4. i 5.). Hipoteza nije, međutim, potvrđena ni za jedan sociometrijski indeks za učenike usporenog kognitivnog razvoja ni u jednoj od promatranih vremenskih pozicija (Tablica 2. i 3.).

U učenika bez teškoća u razvoju porastao je indeks socijalne emotivnosti od I. i II. prema III. razredu osnovne škole za gotovo jednu standardnu devijaciju u inicijalnom ispitivanju, a nešto manje ali ipak statistički značajno porastao je i u finalnom ispitivanju. Razlog što su i nešto manji pomaci u prosječnim sociometrijskim indeksima statistički značajni su u činjenici velikog broja učenika u uzorku. U tih uče-

nika tijekom vremena i njihove duže prisutnosti u razrednom kolektivu od I. do III. razreda porasle su emocionalne veze privlačenja i odbijanja, tako da su oni postali emocionalno ekspanzivniji.

Ako problem promatramo u longitudinalnoj dimenziji, vidjet ćemo da je i tu prisutno neko poboljšanje za indeks socijalne emotivnosti (EE; za učenike I. i II. razreda prosječni indeks socijalne emotivnosti (EE) porastao je od -0,33 do -0,02, ali u učenika III. razreda takvo poboljšanje ne zapažamo. Što se tiče indeksa isključenja (Ex) opet zapažamo znatno poboljšanje od učenika I. i II. razreda do učenika III. razreda; razlika u inicijalnom ispitivanju između jednih i drugih iznosi 0,65 standardne devijacije, a u finalnom ispitivanju ona je još veća te iznosi 1,53 standardne devijacije. Obje su razlike statistički značajne. Longitudinalna analiza pokazuje nam da se indeks isključenja (Ex) od inicijalne do finalne pozicije nije bitno poboljšao za učenike I. i II. razreda, ali zato zapažamo znatno njegovo poboljšanje u učenika III. razreda -0,99 do -1,85 (ovdje se treba prisjetiti da što prosječni indeks isključenja ima veću negativnu vrijednost, to je on povolj-

niji, što znači da su u tom slučaju učenici manje isključivani). Jedino u indeksu vodstva (L) nije došlo do značajnijeg poboljšanja od I. i II. do III. razreda ni u inicijalnoj ni u finalnoj poziciji u transferzalnoj analizi, iako ima određenog razloga pretpostaviti da je on porasao za učenike III. razreda u longitudinalnoj analizi.

Analiza rezultata sociometrijskog položaja učenika usporenog kognitivnog razvoja upućuje na potpuno drugačiju situaciju. U tablicama 2. i 3. ne nalazimo nijedan statistički značajan pozitivan pomak u sociometrijskim indeksima od I. i II. do III. razreda ni u inicijalnoj ni u finalnoj poziciji. Na temelju toga mogli bismo zaključiti da tijekom trajanja školovanja u učenika usporenog kognitivnog razvoja u promatranom razdoblju od I. i II. do III. razreda ne dolazi do bitnog poboljšanja u sociometrijskim indeksima te prema tome ni u sociometrijskom položaju.

4.2. Sociometrijski položaj učenika usporenog kognitivnog razvoja i učenika bez teškoća u razvoju u funkciji spola

Prema nekim prijašnjim istraživanjima nađeno je katkad da su u sociometrijskim ispitivanjima opće populacije učenika uče-

nice bile popularnije "zbog veće grubosti mlađe muške djece" (Stevanović 1956). U jednom drugom istraživanju Scranton i Ryckman (1979) našli su da su učenice s teškoćama u učenju u lošijem sociometrijskom položaju.

Upravo na temelju takvih sociometrijskih istraživanja s obzirom na spol učenika željelo se provjeriti u okviru postavljene hipoteze H-2 postoje li razlike u našem uzorku učenika.

Rezultati o našem istraživanju razlika u sociometrijskom položaju učenika i učenica usporenog kognitivnog razvoja i uzorka učenika bez teškoća u razvoju prikazani su na tablicama 6, 7, 8. i 9.

Analiza rezultata prikazanih u tablicama 6. i 7. pokazuje da s obzirom na učenike usporenog kognitivnog razvoja u inicijalnoj poziciji nema statističkih značajnih razlika između učenika i učenica ni u jednom sociometrijskom indeksu, dok u finalnoj poziciji, možda na temelju već boljeg međusobnog poznavanja, učenice su bolje od učenika u prosječnom indeksu vodstva (L) a pokazuju tendenciju da budu bolje i u socijalnoj emotivnosti (EE).

Što se pak tiče učenika bez teškoća u razvoju, rezultati u tablicama 8. i 9. jasno

Tablica 6.

Podaci univarijatne analize varijance za sociometrijske indekse EE, L i EX za učenike odnosno učenice UKR uzorka u inicijalnoj poziciji

Sociometr. indeksi	X za učenike odnosno učenice UKR uzorka		Univarijatni F omjeri	Razina značajnosti Q
	X	X		
EE	-1,37	0,11	1,88	0,178
L	-0,47	-1,85	1,90	0,176
EX	5,74	6,42	0,09	0,758

F omjer značajan uz $P = 0,05$

Tablica 7.

Podaci univarijatne analize varijance za sociometrijske indekse EE, L i EX za učenike odnosno učenice UKR uzorka u finalnoj poziciji

Sociometr. indeksi	X za učenike odnosno učenice UKR uzorka		Univarijatni F omjeri	Razina značajnosti Q
	X	X		
EE	-2,06	-0,05	3,40	0,074
L	-1,05	-2,98	4,73	0,036
EX	7,49	5,75	0,69	0,412

F omjer značajan uz $P = 0,05$

Tablica 8.

Podaci univarijatne analize varijance za sociometrijske indekse EE, L i EX za učenike odnosno učenice bez teškoća u razvoju (R-I) u inicijalnoj poziciji

Sociometr. indeksi	X za učenike odnosno učenice R-I uzorka		Univarijatni F omjeri	Razina značajnosti Q
	X	X		
EE	-0,31	0,37	5,96	0,015
L	-0,42	0,11	5,14	0,024
EX	0,12	-1,45	26,53	0,000

F omjer značajan uz $P = 0,05$

Tablica 9.

Podaci univarijatne analize varijance za sociometrijske indekse EE, L i EX za učenike odnosno učenice bez teškoća u razvoju R-I uzorka u finalnoj poziciji

Sociometr. indeksi	X za učenike odnosno učenice R-I uzorka		Univarijatni F omjeri	Razina značajnosti Q
	X	X		
EE	-0,48	0,75	27,39	0,000
L	-0,12	0,62	10,67	0,001
EX	-0,36	-1,73	23,74	0,000

F omjer značajan uz $P = 0,05$

pokazuju da je sociometrijski položaj učenica u svim sociometrijskim indeksima bolji od učenika kako u inicijalnoj tako i u finalnoj poziciji. Razlike su u visokom stupnju statistički značajne. Učenice su emocionalno ekspanzivnije, često su birane kao poželjno društvo za različite aktivnosti i manje su isključivane.

5. ZAKLJUČAK

S obzirom na problem poboljšanja sociometrijskog položaja u funkciji polaženja razreda nađeno je transverzalnom metodom da u učenika usporenog kognitivnog razvoja taj položaj u II. razredu nije bolji nego u I. i II. razredu ni u jednom sociometrijskom indeksu, kako u inicijalnom tako ni u finalnom ispitivanju. Do istog zaključka navodi nas i longitudinalna analiza.

U učenika bez teškoća u razvoju situacija je drugačija; u njih je od I. i II. razreda do III. razreda značajno porastao indeks socijalne emotivnosti (EE), pao indeks isključenja (Ex), a jedino u transverzalnoj analizi ne zapaža se značajno povećanje u indeksu vodstva (L), ali s obzirom na longitudinalnu analizu može se pretpostaviti da je taj indeks porastao u učenika III. razreda.

Na temelju prikazanih rezultata može se

zaključiti da H–1 nije potvrđena za učenike usporenog kognitivnog razvoja, a dobrim djelom potvrđena je za učenike bez teškoća u razvoju.

U odnosu prema hipotezi H–2, prema kojoj je sociometrijski položaj učenica bolji od tog položaja kod učenika, nađeno je da je ona djelomično potvrđena za učenice usporenog kognitivnog razvoja (učenice su bolje u indeksu vodstva (L) a možda i u indeksu socijalne emotivnosti (EE), a sasvim je potvrđena za učenice bez teškoća u razvoju, jer su one bolje od učenika, kako u inicijalnoj tako i u finalnoj poziciji u sva tri sociometrijska indeksa.

Dobiveni rezultati, osobito kada se radi o sociometrijskom položaju učenika usporenog kognitivnog razvoja i učenika bez teškoća u razvoju u funkciji polaženja razreda, upućuju na potrebu razradbe posebnih programa za rad s učenicima usporenog kognitivnog razvoja na socijalizaciji, koji bi trebao biti takav da te učenike što bolje osposobi za socijalnu interakciju; da razvija u njih vještine u sferi interpersonalnih odnosa i sl. Dalje, dobiveni rezultati upućuju također i na potrebu sustavne pripreme učenika bez teškoća u razvoju za prihvatanje suučenika usporenog kognitivnog razvoja, a sve radi poboljšanja njihova sociometrijskog položaja.

6. LITERATURA

1. LAZIĆ, B.: Stav i položaj učenika u razrednom kolektivu, Pedagoški rad, 1954, 9,8, 422–428; 9,9–10, 490–498.
2. MORENO, J. L.: Osnovi sociometrije, Savremena škola, Beograd, 1962.
3. SCRANTON, T. R., RYCKMAN, D. B.: Sociometric status of learning disabled children in an integrative program, Journal of Learning Disabilities, 1979, 12, 6.
4. SMILJANIĆ–ČOLANOVIĆ, V.: Socijalni odnosi među učenicima i zavisnost odnosa od porodičnih i drugih uslova, Savremena škola, 1956, 3–4.
5. ZVONAREVIĆ, M.: Socijalna psihologija, Školska knjiga, Zagreb, 1981.

THE DIFFERENCES IN THE SOCIOMETRIC STATUS OF PUPILS SLOWER IN THEIR COGNITIVE DEVELOPMENT AND PUPILS WITH NO DEVELOPMENTAL DIFFICULTIES REGARDING THEIR SEX AND THE CLASS THEY ATTEND¹

Summary

The aim of this study was to estimate whether there exist any difference between the sociometric status of pupils slower in cognitive development and pupils with no developmental difficulties, regarding their sex and the class they attend, (the Ist and the IInd, in the relation with the IIIrd class).

On the bases of the univariate analysis of variance carried out on the sample of pupils with no developmental difficulties, an improvement in the sociometric status between the Ist and the IInd to the IIIrd class is observed. On the bases of the transversal analysis this improvement doesn't occur in the leadership index (L), while the improvement in the sociometric status isn't confirmed in the group of pupils with slower cognitive development. The sociometric status of girls with slower cognitive development is partly higher than one of the boys in the final investigation. This difference is completely clear in favour of girls, in the group of pupils with no developmental difficulties, in the initial as well as in the final investigation.

---

¹This paper is part of the scientific project of the Faculty of Defectology in Zagreb, titled "The evaluation of the socialisational and the educational effects of the education and the rehabilitation of children slower in cognitive development, in the regular primary schools". The leader of this project was Proessor Vladimir Stančić, Ph. D.